

Overgenomen uit: **Begijnhofkrant 48 (2015) 1**

Paters, pastoors, kanunniken en begijnen

Hugo Vanden Bossche

Tijdens de eerste fase van de ontwikkeling van de begijnenbeweging woonden vrome vrouwen alleen of samen met enkele gelijkgezinden in de nabijheid van een kapel of kerk, waar ze de kerkdiensten bijwoonden. Zo verbleef de gelukzalige Maria van Oignies, die soms de moeder van de begijnenbeweging wordt genoemd, na haar verhuizing naar Oignies aan de Samber in een kluis naast de kerk van de priorij van de augustijnenkanunniken. Daar sloot ze aan bij een door Marie de Walcourt geleide groep van *mulieres religiosae* (begijnen?). Mogelijk was haar zwager, magister Guido van Nijvel, haar geestelijke begeleider. Deze magister was later de ‘zielenherder’ van de vele begijnen die zich in en rond Nijvel vestigden. Ook haar biograaf, Jacob van Vitry, die zich omstreeks 1207 als regulier koorheer in de priorij vestigde, was haar geestelijke begeleider. Uit de *Vita*, geschreven door Jacob van Vitry, blijkt echter dat Maria zijn spirituele mentor was. (www.vriendenbegijnhof.be 5.8) Maar voor de bediening van de sacramenten waren priesters nodig.

In Gent hebben de dominicanen vanaf de stichting van het Sint-Elisabethbegijnhof in 1233 een zeer grote rol gespeeld. Toen de begijnen nog geen eigen kerk hadden, gingen zij elke zondag bij de dominicanen het koorgebed en drie missen bijwonen. Deze paters waren ook de biechtvaders van de begijnen. Op het einde van de 18de eeuw bediende het klooster van de dominicanen vier biechtstoelen en had het twee pastoors op het hof. (www.vriendenbegijnhof.be 6.12)

Als begijnen in de omgeving van een parochiekerk in een huis (convent) of begijnhofje samenwoonden, maakten zij deel uit van een parochie en was de plaatselijke pastoor de begijnenpastoor. Die werd dikwijls benoemd door een Kapittel van seculiere kanunniken. Zo waren in Brussel de eerste begijnen van het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ten Wijngaard afhankelijk van de parochie van Sint-Jans-Molenbeek, die zelf afhankelijk was van het Kapittel van Sint-Goedele. Tot in 1275 werd de pastoor benoemd door dit Kapittel; daarna werd het ‘beschermheerschap’ (patronaat) overgedragen aan de abt van de cisterciënzerabdij Sint- Bernardus van Hemiksem. (www.vriendenbegijnhof.be 6.1).

In Leuven behoorde het eerste begijnhofje, het latere Groot Begijnhof, tot de Sint-Kwintens parochie. Deze parochie viel onder de geestelijke jurisdictie van het Sint-Pieterskapittel, gesticht in 1014. Het waren de seculiere kanunniken die de begijnen de toelating gaven om een kapel te bouwen en van toen af werd de zielzorg er verzorgd door leden van het Kapittel. Onder anderen Adriaan Florenszoon Boeyens van Utrecht, de latere paus uit de Nederlanden Adrianus VI, was er kapelaan. (www.vriendenbegijnhof.be 6.26)

Voor het Ieperse begijnhof Sint-Christina ten Brielen (ca. 1240) werd de pastoor gekozen en aangesteld door de reguliere kanunniken (volgens de regel van Sint-Augustinus) van de Sint-Maartenskerk. De pastoors van bovenvermelde begijnhoven maakten, althans voor het Concilie van Trente (1545-1563), meestal geen deel uit van het bestuur. Dat was echter niet zo in het begijnhof van Anderlecht. Het kleine pleinbegijnhof is er dankzij het Sint-Pieterskapittel gekomen en tot op het einde van het Ancien Regime zullen de kanunniken de geestelijke en wereldlijke leiding over deze gemeenschap hebben. De Grootjuffrouw, die de begijnen zelf mochten kiezen, was na goedkeuring door de kanunniken alleen verantwoordelijk voor de orde en discipline, de werkverdeling en de handhaving

van een goede verstandhouding tussen de begijnen. (www.vriendenbegijnhof.be 6.3)
In de hierboven besproken begijnhoven hadden de meesteressen blijkbaar geen inspraak bij de keuze van hun pastoor. In Hoogstraten mocht de pastoor wel door de begijnen worden voorgedragen. De benoeming moest door het Kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal gebeuren, het Kapittel van Hoogstraten werd het Kapittel van Hoogstraten werd pas in 1523 gesticht.

Geschilderd portret (ca. 1713) van Henricus Joannes van Cantelbeeck, koordeken van het Sint-Pieterskapittel en pastoor van het Turnhoutse begijnhof. Het is weinig waarschijnlijk dat deze koordeken door de begijnen werd voorgedragen. Sint-Pieterskerk, sacristie (Foto: Ludo Verhoeven). (www.vriendenbegijnhof.be 1.14, 2.4)

Ook in Turnhout hebben de begijnen toelating gekregen om een nieuwe pastoor voor te dragen die niet noodzakelijk tot het Sint-Pieterskapittel (gesticht in 1398) behoorde, maar dat schijnt niet altijd door de kanunniken van dit Kapittel aanvaard te zijn. De vier meesteressen moeten het dwarsliggen van deze koorheren beu geweest zijn, want in 1431 hebben zij een petitie ingediend bij de paus (www.vriendenbegijnhof.be 1.2)

Het verhaal toont aan dat de Turnhoutse meesteressen geen doetjes, maar integendeel daadkrachtige en verstandige vrouwen waren, die mogelijk zelfs Latijn kenden.

Hugo Vanden Bossche

Literatuur

- De Reu J. (2011): *Het Sint-Pieterskapittel van Turnhout*, Taxandria, jaarboek van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen, LXXIII: 69-122.
- Vanden Bossche H. (2010): *Een Heilig Keizerspaar in de Begijnhofkerk van Turnhout*, *Begijnhofkrant* 29, herfst 2010, 7-11
- Vanden Bossche H. (2013): *Begijnen, begijnhoven en het begijnhof van Turnhout*, Turnhout, pp. 58-59, 76-77, 86-87.
- Vanden Bossche H. (2014): *Op zoek naar de Brusselse begijnhoven, Deel I: Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ten Wijngaard of Groot Begijnhof*, *Begijnhofkrant* 46, winter 2014, 2-8.